

آینده پژوهی آمیزه‌های از علم و هنر

دکتر حسین معافی

مدرس دانشگاه فرهنگیان اراک

تصمیم بگیریم. اینجاست که روش‌های آینده‌پژوهی با شیوه مدیریت نبود قطعیت، طی چند فرایند به اتخاذ تصمیمات آگاهانه‌تر می‌انجامند:

- شفاف‌سازی دانسته‌های موجود؛
- کنکاش در زوایای ناشناخته‌ای که تا حدودی قابل درک هستند؛
- شناسایی حالت‌های ممکن آینده؛
- تفکیک مطلوب‌ترین حالت‌های ممکن؛

آینده‌پژوهی آمیزه‌ای است از علم و هنر. آینده‌پژوهی یک علم است، چرا که آینده‌پژوه باید در تمامی مراحل،

افراد در زمان حال، متغیر باشد. شناسایی و ارزیابی حالات ممکن آینده اصلی‌ترین رکن روش‌های آینده‌پژوهی است، اما به‌طور کلی هیچ‌یک از این روش‌ها در پیش‌بینی آینده ادعایی ندارند، بلکه هدفشان عموماً تسهیل شناخت آینده‌های ممکن به‌منظور تصمیم‌گیری معقولانه‌تر در زمان فعلی است. با وجود اینکه با آینده‌های نامعلوم مواجهیم، بسیاری از تصمیمات را باید همین حالا بگیریم. خیلی اوقات، حتی با اینکه از تأثیر تصمیمات امروز خود بر آینده‌مان مطمئن نیستیم، ناچاریم

از دیرباز بشر همواره به‌دنبال راهکاری بوده است تا بتواند آینده را پیش‌بینی کند. کف‌بینی و ستاره‌خوانی از دیرینه‌ترین نمونه‌های این تلاش به‌شمار می‌روند. اما در سال‌های اخیر، به‌منظور پیش‌بینی عقلانی آینده، به پایه‌ریزی و گسترش روش‌های کمی و کیفی اقدام کردند. آنچه آینده‌پژوهی را از فال‌بینی که قدمتی دیرینه‌تر دارد، متمایز می‌کند، عقل‌گرایی است؛ به این معنی که آینده‌پژوه می‌داند شناخت آینده با قطعیت مطلق ممکن نیست و نیز اذعان دارد، آینده می‌تواند بسته به تصمیمات

از درک مسئله و تحلیل داده‌ها گرفته تا روش تحقیق و استدلال انتقادی، از روی قاعده عمل کند. آینده‌پژوهی یک هنر است، چرا که آینده‌پژوه باید در همه‌حال از قدرت تخیل و احساسات خود استفاده کند و هر لحظه در پی فراگیری بینش شهودی باشد.

آینده‌پژوهی را می‌توان متشکل از پنج مرحله دانست. البته اغلب پروژه‌های آینده‌پژوهی فقط روی یک یا دو مرحله تمرکز می‌کنند و سایر مراحل را به پروژه‌های بعد اختصاص می‌دهند. این مراحل پنج‌گانه عبارت‌اند از:

۱. شناسایی و نظارت بر تغییرات؛
 ۲. نقد و تحلیل تغییرات؛
 ۳. حدس حالات جایگزین؛
 ۴. تجسم حالت مطلوب؛
 ۵. برنامه‌ریزی و پیاده‌سازی اقدامات اندیشیده شده در راستای تحقق حالت مطلوب.
- کارشناسان و متخصصان اصل وجود تأثیرات کووید ۱۹ را بر آموزش پذیرفته‌اند. همچنین، از دیدگاه آنان، این تأثیرات بسیط و ساده نیستند و ابعاد وسیع و متنوعی دارند. در ادامه، با توجه به نظر اکثر کارشناسان، رویدادها و روندهایی را می‌آوریم که بیشترین احتمال وقوع را دارند:

- آموزش‌های مجازی به‌عنوان مکمل در شرایط اضطراری ادامه می‌یابند.
- یادگیری ترکیبی (حضوری + مجازی) توسعه می‌یابد.
- محتوای کتاب‌های درسی با توجه به شرایط آموزش‌های مجازی تغییر می‌کند.
- برنامه‌های مدرسه‌ها و دانشگاه‌ها در برخی درس‌ها با توجه به آموزش‌های مجازی دگرگون می‌شود.
- شکل‌های جدیدی از همکاری‌های علمی بین معلمان و استادان در سطح‌های ملی و بین‌المللی

- یادگیری عمیق و معنی‌دار در آموزش‌های مجازی کم می‌شود.
- زیرساخت‌های لازم برای آموزش‌های مجازی گسترش می‌یابند.
- جامعه‌پذیری و مسئولیت‌پذیری فراگیرندگان کم‌رنگ می‌شود.
- حکمرانی و مدیریت آموزش‌ها دموکراتیک‌تر و مشارکتی می‌شود.
- کم‌تحرکی، چاقی، افسردگی و مشکلات روحی و روانی با گسترش آموزش‌های غیرحضوری فزونی می‌یابد.
- در وقت و هزینه‌ها صرفه‌جویی می‌شود و مصرف انرژی کاهش می‌یابد.
- مهاجرت یا مسافرت‌های طولانی برای ادامه تحصیل دانشجویان کمتر صورت می‌گیرد.
- سامانه‌ها و نرم‌افزارهای جدیدتر با قابلیت‌های بیشتری جایگزین برنامه‌های فعلی می‌شوند.
- نقش اشتغال بین فراگیرندگان پررنگ‌تر از تحصیل خواهد شد.
- بیشتر همایش‌ها و کنفرانس‌ها و مسابقات به‌صورت مجازی برگزار می‌شوند.
- شایسته‌است مسئولان و تصمیم‌سازان با آینده‌پژوهی در آموزش، تغییرات مناسبی در این برنامه‌ها اعمال کنند و از فرصت پیش‌آمده در دوران کرونا به‌صورت بهینه استفاده کنند.

- صورت می‌پذیرد.
- دانشگاه‌ها و مدرسه‌ها با توجه به کمبود بودجه به سمت بهره‌وری بیشتر و انضباط مالی پیش می‌روند.
- نقش معلمان، فراگیرندگان و اولیا از نقش کنونی متفاوت خواهد بود.
- فرهنگ‌ها و سنت‌های قدیمی دستخوش تغییر می‌شوند.
- برخی پارادایم‌های منفی (الگوواره‌ها) به پارادایم‌های مثبت تبدیل می‌شوند.
- شرکت‌های بزرگ فناوری در دنیا آموزش‌ها را مصادره می‌کنند.
- برخی از فعالیت‌های مرسوم در مدرسه‌ها و دانشگاه‌ها تعطیل و به شیوه‌های جدید برگزار می‌شوند.
- موضوع سلامت اهمیت بیشتری پیدا می‌کند و متقاضیان رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی افزایش می‌یابند.
- شیوه‌های ارزشیابی با توجه به نرم‌افزارهای جدید انجام خواهند شد.
- شیوه‌های نظارت ناظران، اولیا و مدیران بر کلاس‌های درس، به‌صورت برخط انجام می‌شوند.
- مدرسه‌ها و دانشگاه‌ها به سلامتی جامعه و توسعه پایدار بیشتر اهمیت می‌دهند.
- توجه به تفاوت‌های فردی و روابط عاطفی بین معلم و شاگرد کاهش می‌یابد.